

Ervaringen met de heivlinder bij Petten

Tekst: Ruud Costers Tijdens een excursie door de Pettemerduinen op 15 augustus 1991 met vlinderdeskundige Rineke Gronert werd mijn blijvende belangstelling voor de heivlinder gewekt. Wij turfden op een warme en zonnige namiddag meer dan 150 stuks in de voor het publiek afgesloten duinvaleien. Inmiddels heb ik bij Petten op 142 verschillende dagen heivlinders waargenomen.

De Pettemerduinen. Bron: Inventarisatieatlas (2007).

De heivlinder is in Nederland een vrij schaarse dagvlinder van de hogere zandgronden in het binnenland en de duinen die als gevoelig op de Rode Lijst staat. In het Landelijk Meetnet Vlinders (LMV) stemt het verschil tussen de populatietrends van 1992-2013 (sterke afname) en 2004-2013 (matige toename) hoopvol. Maar vanwege de matige afname van de verspreiding en een daling van het kolonisatiesucces blijft de heivlinder een zorgenkindje.

Bij Petten

De Pettemerduinen staan bekend om de populaties bruine eikenpage, duinparelmoervlinder en heivlinder. De laatste kun je in juli en augustus niet mislopen. In het vrij toegankelijke deel liggen de beste ontmoetingsplaatsen: in de zeereep (gebied 1; circa 500 m²), bij het Bosmeer (gebied 2; circa 2000 m²), langs het fietspad ter hoogte van het Energieonderzoek Centrum

Nederland (ECN, gebied 3, circa 6000 m²) en op de Zijperdijk langs de N502 (gebied 4, circa 5000 m²). In deze gebieden vindt de heivlinder zijn voorkeursbiotop van droog duingrasland met open zandstukken en begroeiing met struikhei en helm. Wanneer in de zeereep de blauwe zeedistel, een bij Petten nog algemene Rode Lijst-soort, in volle bloei én in de volle zon staat, is het vinden van de heivlinder een koud kunstje. Op struikhei, een andere favoriete nectarplant, is hij wat lastiger te ontdekken.

Zelfs in de tuin

In tuinen in het dorp Petten benutten heivlinders onder andere hemelsleutel, koninginnenkruid en vlinderstruik en op een parkeerplaats achter de Hondsbossche Zeewering zag ik hem op akkerdistel. In mijn tuin midden in het dorp Petten kwam ik tussen 1991 en 1997 op acht dagen de heivlinder tegen, waarvan vier keer in 1995 (op 30 juli en 2, 5 en 14 augustus). 1995 was dan ook de warmste hoogzomer sinds het begin van de metingen in 1706 met in Petten in juli en augustus een gemiddelde etmaaltemperatuur van 19,1 en 19,8 grad Celsius. Ook was de neerslag daar met 58 en 11 millimeter gering. Deze gegevens ondersteunen de suggestie dat zwervneigingen van de heivlinder optreden wanneer in zijn biotoop de grond gortdroog en het nectaraanbod gering is.

Wanneer vliegt de heivlinder?

Mijn vroegste waarneming bij Petten is op 2 juli (2014) en mijn laatste op 18 september (1997). De meldingen op de website waarneming.nl in de duinen van Noord-Holland laten 22 juni (2014) en 27 september (2008; eileggend exemplaar!) als uitersten van de vliegtijd zien. Voor heel Nederland zijn de uitersten nog scherper gesteld: 18 juni (2014, Amsterdamse

Struikhei is de favoriete nectarplant van de heivlinder.

De heivlinder is een meester in het camoufleren.

Waterleidingduinen) en 12 oktober (2014, De Hoge Veluwe). Waarschijnlijk door de klimaatverandering is tussen 1990 en 2011 de datum waarop de eerste tien procent van de waarnemingen in het LMV is gedaan met drie weken vervroegd. Mijn bij Petten verzamelde gegevens tonen een vervroeging van twee weken op basis van de gemiddelde eerste waarnemingsdatum pe2 jaar in 1990-1997 in vergelijking met 2008-2015.

Tabel 1. Maximum aantallen per decade per telgebied.

Decade	1	2	3	4
01-10 jul		1	19	
11-21 jul		1	25	1
21-31 jul	16	6	21	2
01-10 aug	8	8	60	14
11-20 aug	6	39	57	37
21-31 aug	1	59	69	7
01-10 sep	2	27	6	1
11-20 sep		3		3

Tabel 1 geeft inzicht in het verloop van de hoogste aantallen per telgebied door de jaren heen. Tabel 2 laat hoge aantallen zien in telgebied 3 in de augustusmaanden van 2013, 2014 en 2015. Over een lengte van 200 meter kreeg vrijwel elke pol struikheide bezoek van een of meerdere heivlinders. Op 21 en 28 augustus 2014 was het zelfs de enige aanwezige dagvlindersoort. Uit mijn waarnemingsgegevens blijkt niet dat de heivlinder in de Pettemerduinen op zijn retour is, zoals landelijk het geval is. Een paring zag ik alleen op

Tabel 2. Waarnemingen met de grootste aantallen in telgebied 3.

datum	tijd	aantal
29 aug 2013	10:45	60
07 aug 2014	09:50	60
13 aug 2014	11:30	57
21 aug 2014	10:30	69
28 aug 2014	10:30	37
13 aug 2015	11:15	44

19 augustus 2015 als voorbode van de eilegging vanaf eind augustus.

De heivlinder is een meester in het camoufleren. Neerstrijkend op open zand om op te warmen, draait hij zich met dichtgevouwen vleugels met de kop in de zon om geen slagschaduw te maken. Alleen wanneer je hem ziet neerstrijken, laat hij zich goed bekijken zolang je hem niet overschaduwet en in een rechte lijn benadert. Bij warm weer zet hij zich graag tegen de schors van een den om oververhitting te voorkomen. Ook op de donkere grond of op een drol van een Schotse hooglander gaat hij geheel op in zijn omgeving. Je zult hem dan niet opmerken voordat hij wild wegvliegt. Thijssse heeft de camouflagetactiek poëtisch als volgt beschreven: "Die zoo knap schuilvinkje weet te spelen op den valen en grijzen heidegrond en die om nog beter verscholen te zijn, dikwijls zoo gaat zitten, dat hij geen schaduw werpt." Maar als hij nectar zuigt op blauwe zeedistel is er van camouflage geen sprake. Dit geldt ook als hij onverstoorbaar op mijn jas of broek gaat zitten, zoals ik zesmaal heb genoteerd.

Literatuur

- Bink, F.A. (1992). Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co. Haarlem.
- Koopmans-Grommé, Els. Heivlinders in de tuin. Vlinders 7 (1).
- Roersma, Theo (1995). Het weer in Petten in de maanden juli en augustus 1995. Windbreker 81.
- Thijssse, Jac. P. (1934). De bloemen en haar vrienden. Verkade N.V. Zaandam.
- Van Swaay, Chris (2014) Vlinders volgen voor betere bescherming. De Vlinderstichting.
- Van Swaay, Chris & Calijn Plate (2012). Vroeg, vroeger, vroegst. Vlinders 27 (2).
- www.waarneming.nl.

Het Bosmeer, de belangrijkste locatie voor de heivlinder in de Pettemerduinen.